

Trong bản Tuyên ngôn năm 1994 của UNESCO về Thư viện công cộng có ghi rõ: "Tự do, phồn vinh và phát triển của xã hội và cá nhân là những giá trị cơ bản của con người. Thư viện công cộng là trung tâm văn hóa và thông tin, tạo cho mọi người có điều kiện tiếp cận nhanh chóng tới tri thức và thông tin ở tất cả các dạng thức. Và về nguyên tắc, thư viện công cộng cần trở thành thư viện

Ảnh: TCS

NGÀY XUÂN MẠN ĐÀM

Đọc sách của thư viện liệu có phải trả tiền

□ HỮU GIỚI

không mất tiền...". Thiết tưởng điều này không có gì phải bàn cãi và nó là chuyện "xưa như trái đất".

Đã từ lâu, việc đọc sách được thực hiện miễn phí ở hầu hết các thư viện công cộng trên thế giới (trừ những thư viện tư nhân), kể cả ở Việt Nam. Ấy vậy mà mới đây tại một nước có nền văn minh khá cao - lại xảy ra một vụ kiện lớn có liên quan đến tác quyền và thư viện. Nguyên do là: được sự cổ vũ của Hiệp hội các nhà văn và Nghiệp đoàn Quốc gia các nhà xuất bản, hơn 300 nhà văn Pháp đã đồng loạt kiện lên Bộ Văn hóa Pháp, đe doạ sẽ rút hết các tác phẩm của mình ra khỏi các thư viện nếu Nhà nước không sớm ban hành một bộ luật thiết thực về tác quyền. Theo các nhà văn này thì số người mượn sách của họ về nhà đọc là rất lớn nhưng

họ lại chẳng được một đồng xu nào? Và họ đề nghị: tốt nhất là cứ mỗi lần mượn sách về nhà, người mượn phải trả 5 Franc (xấp xỉ 1 đôla Mỹ). Đây sẽ là một khoản thu không nhỏ (mỗi năm trên dưới 100 triệu Franc) cho các tác giả, thậm chí cho các thư viện.

Thế nhưng, những người phản đối tác quyền - trong đó có Hiệp hội Thư viện Pháp - thì lập luận như sau: người đọc phải có quyền đọc và tra cứu miễn phí tài liệu, sách báo như từng làm như vậy bấy lâu nay, có chăng là chỉ mất chút tiền lệ phí nhỏ cho việc cấp thẻ để đọc hay mượn, và điều này thi không đáng kể gì. Tại sao bây giờ đọc hay mượn sách của thư viện họ lại phải trả tiền như vậy e sê tạo ra tâm lý hết sức khó chịu cho người đọc. Còn một quan chức là giám đốc một nhà

xuất bản lớn ở Pháp thì lại ủng hộ chuyện "đọc thì trả tiền". Theo ông thì trong năm 1980, đã có 59 triệu cuốn sách được "bé từ thư viện về nhà", đến năm 1998, con số đó là 154 triệu và đến năm 2000 này, mặc dù giá giấy in và giá sách không tăng, song người dân Pháp cũng đã "tăng mượn, giảm mua" bằng cách sử dụng tối đa những cuốn sách có trong thư viện. Và dẫu rằng tổng số sách được bán ra hằng năm ở Pháp luôn dao động quanh cái mốc 300 triệu cuốn nhưng quyền lợi của các tác giả và các nhà văn thi lại đi theo một đồ thị xuống dốc. Lượng sách in theo đầu sách cũng ngày một giảm. Vẫn theo ông ta, nếu cứ tiếp tục kéo dài tình trạng đọc không mất tiền như trước đây, thì người ta cứ đua nhau vào các thư viện để lục lọi sách vở, chẳng đợi gì bỏ tiền ra mua sách! Nói một cách hoa mỹ thì "nền kinh tế sách vở đang cần cấp cứu".

Xem ra như vậy là trường phái xuất bản và trường phái thư viện đang có sự đối đầu. Báo chí Pháp cũng không thể khoanh tay. Tờ Le Monde

viết: "Quyền tác giả cũng là quyền con người. Vì vậy, chúng ta nên xem xét vấn đề này một cách hết sức cẩn trọng". Có nhiều học giả thì cho rằng: "Khi hạ bút xuống, điều mong muốn trước tiên của tác giả là phục vụ đồng loại. Tại sao lại đặt ra vấn đề tiền bạc?". Vài nhà văn khác thì tuyên bố thẳng thừng với giới báo chí: "Bây giờ chủ nghĩa lăng mạn đã cáo chung, không có tiền thì lấy đâu ra

sức lực và cảm hứng để tiếp tục sáng tác phục vụ đồng loại!". Cứ như vậy, cuộc tranh luận càng ngày càng căng thẳng hơn.

Hiệp hội các nhà văn Pháp, thì hoàn toàn ủng hộ chuyện "đọc thì trả tiền". Bà Chủ tịch Hiệp hội còn cho biết thêm: "Chẳng có mấy nhà văn ăn sung ở sướng từ tiền nhuận bút, dù đó là tác giả của sách bán chạy. Đã đến lúc chúng ta nên bàn bạc thẳng thắn và tử tế về chuyện tác quyền". Rõ ràng vấn đề tác quyền này đã liên quan tới 15 nước ở châu Âu trong vòng vài thập kỷ qua. Đan Mạch là một trong những nước sớm có điều luật về tác quyền (năm 1946). Ở khu vực Bắc Âu, quyền đọc miễn phí cũng gây tranh luận từ thập niên 70. Tây Ban Nha và Ý thì đều "trễ hẹn" như Pháp, nghĩa là cũng đang đau đầu. Bỉ thì cũng hẹn lần hẹn hồi đến tận năm 1994. Tiếp theo Đan Mạch và các nước Bắc Âu, Anh Quốc và Hà Lan cũng đã đạt được những thỏa thuận căn bản về vấn đề tác quyền: Hiện tại có khoảng 17.000 tác giả được ưa thích ở nước Anh được hưởng trợ cấp mỗi người 250 bảng/1 tháng. Hà Lan cũng tôn trọng tác quyền và số tiền 45 triệu Franc/năm chi cho các tác giả là một minh chứng. Thụy Điển có lẽ là nước chi trả hậu hĩnh nhất: 166 triệu Franc/năm cho 5.000 tác giả và dịch giả. Nhìn chung ở những nước này, tất cả các tác giả đều được tiền, không ít thì nhiều. Vì thế các nhà văn Pháp đang nỗ lực để đấu tranh đòi quyền lợi cho mình, khi gần đây họ còn biết thêm rằng một số nước khác ở châu Âu như Áo, Đức, Thụy Sĩ... thì vấn đề tác quyền cũng đang diễn biến có lợi cho các nhà văn. Thế còn những độc giả thường xuyên của các thư viện công cộng ở Pháp, chúng ta hãy nghe xem họ nói gì? Mặc dù được biết là gần một nửa số độc giả thường xuyên đến thư viện là những người có thu nhập khá, vậy thì 5 Franc/1 đầu sách hay một lần mượn sách đâu có gì quá đáng. Thế nhưng còn đối với số đông hàng vạn sinh viên nghèo thì sao? Họ suốt ngày đến các thư viện, tiền đâu mà trả nếu cứ mỗi lần mượn sách phải có 5 Franc? Vì vậy giải pháp đọc sách của thư viện thì phải trả tiền, theo họ không thể thực hiện được. Thậm chí những người cực đoan thì còn cho rằng: "Các nhà văn hay học giả nghèo túng thì lối đâu phải ở người đọc. Làm giàu hoặc tăng thu nhập bằng cách nào là việc của họ. Chúng tôi cần đọc thì cứ vào thư viện..." .

Rõ ràng là vấn đề tác quyền hiện nay ở nhiều nước trên thế giới đang là vấn đề nhức nhối đối với các nhà chức trách và các nhà quản lý văn hóa. Đã đến lúc Chính phủ của các nước cần nghĩ đến việc giúp đỡ một phần cho những nhà văn sống hết sức thanh bạch bằng ngòi bút của mình. Tất nhiên bằng cách lập quỹ hỗ trợ sáng tác hay đại loại một thứ quỹ bảo trợ nào đó, trừ việc "móc" từ túi tiền của người đọc trong các thư viện. Vẫn biết rằng mọi sự so sánh đều khập khiễng, nhưng chúng ta vẫn phải đặt câu hỏi thay cho lời kết: "Có khi nào người ta vào công viên và phải trả tiền vì đã ngồi trên ghế đá kia không"?■

CÂU ĐỐI TẾT

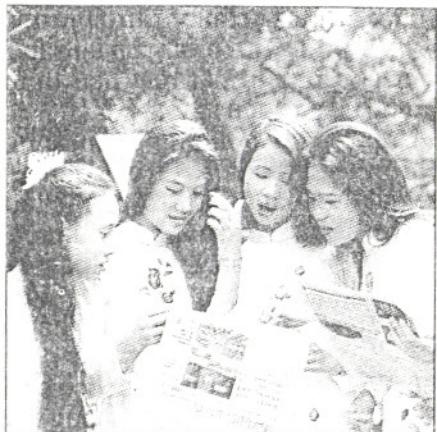
1. Ngày xuân đọc cuốn sách hay, thấy cả bốn mùa hương sắc

Cứ Tết coi trang bao đẹp, nhận ra bao nét tinh hoa.

2. Nhấp chén trà xuân, chúc năm mới thêm nhiều sách hay sách đẹp;

Nâng ly rượu Tết, mừng ngày vui có lăm câu súng câu trong.

THÔN TRANG

Ảnh: TCS